

Iain MacGregor

Strhující dějiny místa,
kde i za časů studené války
byla půda hodně žhavá

Checkpoint Charlie

Argo

↑ „Opouštíte americký sektor.“ Nenápadnou dřevěnou boudu doplňovala už jen cedule upozorňující, že právě vstupujete do východního Berlína – a pro případ neznalosti angličtiny byla tato informace přeložena i pro sovětské, francouzské a německé návštěvníky.

Iain MacGregor

**Strhující dějiny místa,
kde i za časů studené války
byla půda hodně žhavá**

checkpoint charlie

Přeložila Daniela Orlando

Argo

CHECKPOINT CHARLIE

Copyright © Iain MacGregor, 2019

Translation © Daniela Orlando, 2021

Cover design © Tomáš Cikán, 2021

Czech edition © Argo, 2021

ISBN 978-80-257-3462-9 (váz.)

ISBN 978-80-257-3492-6 (e-kniha)

*Památce Gordona Camerona MacGregora a Ivora Robertsona,
skotských vojáků nasazených ve studené válce*

OBSAH

PŘEDMLUVA: Říjen 1961	11
------------------------------	----

ČÁST I: Exodus

Mapa východního a západního

Německa v letech 1949–1990 20

1	Ostrovy uprostřed komunistického proudu	21
2	Špicl v Berlíně	40
3	Spadla klec	46

ČÁST II: Příběh dvou měst

4	Rozpolcení	69
	<i>Mapa berlínské zdi od srpna 1961 do listopadu 1989</i>	82
5	Nová hranice na hlídání	83
6	Kdo uhne první?	96
7	Elvis je mrtev	111
8	Ať přijdou do Berlína!	118

ČÁST III: Válka špiounů

9	Tajná armáda	135
10	Hledání zrnka pravdy	150
11	Chyt si mě!	167
12	Smrt jednoho vojáka	193

ČÁST IV: Boj za svobodu

13	Zpívající Žid z checkpointu Charlie	207
14	Podzemní hnutí	215
15	Zvonkohra svobody	229
16	Na pomezí moci	243
	<i>Mapa hraničního přechodu Charlie</i>	244
17	Poslední útěk	250
	<i>Plánek pásma smrti v roce 1989</i>	252

ČÁST V: Zeď padá

18	Taková berlínská rodinka	273
19	Hlášení, které ukončilo studenou válku	288
20	Záplava	295
21	Světla, kamery, akce!	317
22	Dozvuky	325
23	Sbohem, Charlie!	338

DOSLOV: Čtyři vzpomínky	351
--------------------------------	-----

DODATEK: Seznam padlých u berlínské zdi v letech 1961–1989	356
---	-----

PODĚKOVÁNÍ	361
-------------------	-----

FOTOGRAFICKÁ PŘÍLOHA	369
-----------------------------	-----

AUTOŘI FOTOGRAFIÍ	384
--------------------------	-----

POZNÁMKY	385
-----------------	-----

SEZNAM NEJDŮLEŽITĚJŠÍCH ZKRATEK	397
--	-----

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	398
------------------------------------	-----

EDIČNÍ POZNÁMKA	402
------------------------	-----

JMENNÝ REJSTŘÍK	403
------------------------	-----

„To se vám takhle předseda Státní rady NDR Erich Honecker dívá, jak na východě vychází slunce. ‚Proč se směješ?‘ ptá se. Slunce odpoví: ‚Protože mám namířeno na západ!‘“

východoberlínský vtíp

„Zdi v lidských hlavách bývají někdy bytelnější než zdi postavené z betonových panelů.“

primátor Západního Berlína Willy Brandt

PŘEDMLUVA

Říjen 1961

Pro mladého britského důstojníka to byla jeho první návštěva v Západním Berlíně. Nadporučík Robert Corbett z pluku irských pěchotních gardistů vyhlížel ze dveří služebního vagonu, posledního z dvaceti vozů tvořících vojenský zásobovací vlak. Měl za sebou náročné odpoledne strávené na železničním překladišti v Hannoveru, kde s obavami sledoval závěrečné přípravy západoněmeckého civilního personálu nakládajícího do vagonů životně nutné zásoby topného oleje, munice a potravin určených pro britskou posádku, nyní osamocenou v Západním Berlíně, byť jen 177 kilometrů daleko. Věděl, že ho čeká nepříjemné zdržování na vnitroněmeckém hraničním přechodu Helmstedt, ale byl přesvědčen, že i tak se jim podaří projet s vlakem bez problémů.¹ V říjnu 1961 už východní Němci spolu se Sověty úspěšně rozpůlili město budoucí berlínskou zdí a západní spojenci se snažili udržet za každou cenu všechny tři přechody na hranicích s východním Německem umožňující přístup k Berlínu. „Dostal jsem zcela jasné rozkazy,“ vzpomíná Corbett. „Za žádných okolností jsem nesměl dopustit rozkradení převáženého nákladu ani fyzickou manipulaci s ním.“ Měl k ruce malou, pečlivě vybranou průzkumnou četou – jedenáct vojáků a četaře. Navečer začalo foukat a do britských vojáků se dal lezavý podzimní chlad. Rychle se stáhli ke služebním kamínkům v prostřední části vlaku, aby se ohřáli.

Po příjezdu do Helmstedtu, odkud vedla cesta na území Německé demokratické republiky (NDR) přes takzvaný hraniční přechod Alpha v Marienbornu,² oslnila Corbetta záře obloukových lamp

osvětlujících scénu. Tento významný hraniční přechod sestával ze shluku jednoduchých, chatrných přístřešků označujících hranici mezi NDR a Spolkovou republikou Německo (SRN). Bodří příslušníci spojenecké pohraniční stráže se rozloučili s britskými vojáky po promptním odbavení vlaku na západoněmecké straně hranice. Veškeré naděje ohledně průjezdu vzaly rázem za své po sto metrech, když vlak zprudka zastavil a nad zabrzděnou lokomotivu se vznesl velký oblak páry. Ze šera se vynořil aspoň tucet příslušníků východoněmecké dopravní policie (*Transportpolizei*, *Trapo*) s úmyslem prohledat vlak, zkontrolovat doklady všech přítomných civilistů a odhalit případné černé pasažéry.³ Východoněmečtí pohraničníci (*Grenztruppen*) se samopaly ležérně přehozenými přes rameno pozorně sledovali průběh prohlídky, klábosili a pokuřovali laciné cigarety.⁴ Corbett se ve tmě rozhlížel po hranici a poslouchal, jak v dálce zuřivě štěkají psi. *Ty potvory mají určitě vyčenichat případné uprchlíky*, říkal si v duchu. Hraniční přechod byl zpustlé, bezútěšné místo, zaplavené prudkým světlem obloukovek umístěných vysoko nad pozorovatelnami opletenými ostnatým drátem. Corbett už se nemohl dočkat, až odsud odjedou a budou pokračovat v cestě do Berlína.

Za několik minut se k dopravním policistům přidali tři sovětsí pohraničníci, kteří napochodovali do zadní části služebního vagonu, aby si od britských vojáků vzali doklady a odnesli je do kanceláře velitele na nástupišti. Strojvedoucí a vlaková ostraha z Hannoveru měli po odbavení opustit vlak a na jejich místa měla nastoupit východoněmecká posádka. Zbytek Corbettovy čety neměl nic lepšího na práci, a tak se rychle rozprchl, aby si protáhl nohy, zakouřil si a pokusil se zapříst hovor se sovětskými branci postávajícími u nástupiště. Corbett byl předem varován, že komunisti budou protahovat hraniční kontrolu a vlak se bude po příjezdu do NDR potýkat s dalšími zdrženímí typu otřesné-

ho stavu kolejí omezujícího maximální rychlost na sedmdesát kilometrů v hodině. Po návratu do služebního vagonu objevil na svém lůžku krásný ruský kožený opasek s velkou mosaznou přezkou zdobenou motivem srpů a kladiva. Vedle něj ležela červená krabička ruských cigaret se sovětským vzorem. Podezřivě se obrátil ke svým mužům.

„My jsme si totiž mysleli, že by se vám to mohlo líbit,“ ozval se jeden z nich, „a tak jsme pár věcí povyměňovali.“

„Za co jste to vyměnili?“ zamračil se.

„No, za pár půlbaličků karet,“ odpověděl jiný voják s uchechtutím.⁵

Vojáci se nikdy nezmění, pomyslel si Corbett. *Jsou všichni stejní*. Uvolnilo se tím nastřádané napětí a Corbett se vyklonil z okna vagonu, aby lépe viděl na posádku vlaku připravující lokomotivu k odjezdu. Pozoroval sovětské pohraničníky při práci a obdivoval jejich zjevnou kázeň. Nedělali potíže a nejevili žádné známky agresivity. Doklady byly v pořádku, a tak měl právo navštívit Západní Berlín a pohraniční stráž bez průtahů udělila svolení ke vstupu na východoněmecké území jemu i vlaku. Mladý důstojník netušil, že tím problémy teprve začínají.

„Jakmile jsme se ocitli ve východním Německu,“ vzpomínal později, „náš nový východoněmecký strojvedoucí se nám snažil co nejvíc zkomplikovat situaci. V jednom kuse zastavoval a zase se rozjížděl a my jsme kvůli tomu celou noc nespali. Když jsme v časných ranních hodinách projížděli Magdeburkem, viděli jsme obří závody na výrobu tanků, kde se už tou dobou svařovalo a obrábělo – očividně tedy šlo o zbrojovku s nepřetržitým provozem.

Krátce po rozednění nás zastavili východně od Magdeburku a měl jsem nařizeno, že jakmile vlak zastaví, musím ho hlídat před lidmi snažícími se například dostat do Západního Berlína nebo ukrást převážené zboží.